

บทที่ 7

สรุป: ลีโอ สเตรียาส์ กับการปกป้องประชาธิปไตย และปัญหาบางประการ

จุดเริ่มต้นของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้มาจากการตระหนักถึงสิ่งสำคัญสามประการ ประการแรก คือคุณค่าของวิถีชีวิตทางปรัชญาในฐานะวิถีชีวิตที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ ประการที่สอง คือความจำเป็นที่วิถีชีวิตทางปรัชญาต้องขึ้นตรงกับชีวิตของระบอบเสรีประชาธิปไตย และประการที่สาม คือความเป็นไปได้ที่ชีวิตของเสรีประชาธิปไตยกำลังมุ่งหน้าไปสู่จุดจบจากน้ำมือของการยึดมั่นในเสียงข้างมาก (ซึ่งเป็นด้านมืดในตัวระบอบประชาธิปไตยเอง) ด้วยเหตุนี้ เพื่อปกป้องวิถีชีวิตที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์แบบอย่างวิถีชีวิตทางปรัชญา การปกป้องเสรีประชาธิปไตยจากการยึดมั่นในเสียงข้างมากจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็น เพราะถ้าวิถีชีวิตทางปรัชญาคือชีวิตที่ขึ้นตรงต่อชีวิตของเสรีประชาธิปไตย ภัยที่เสรีประชาธิปไตยกำลังประสบจากเสียงข้างมาก ก็ย่อมเป็นภัยต่อวิถีชีวิตทางปรัชญาตามไปด้วย

เพราะฉะนั้น จุดจบของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้จึงไม่สามารถเป็นอย่างอื่นไปได้นอกจากทางออกของเสรีประชาธิปไตยที่จะกลับมาช่วยปกป้องระบอบประชาธิปไตยจากการยึดมั่นในเสียงข้างมากที่พร้อมจะทำลายตัวระบอบประชาธิปไตยเอง ทางออกซึ่งเริ่มต้นจากการอ่านงานเขียนของนักปรัชญาการเมืองอย่างลีโอ สเตรียาส์ ผู้พยายามปกป้องระบอบประชาธิปไตยด้วยการสอนปรัชญาการเมือง จนนำมาสู่ทิศทางของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้ที่มุ่งตอบคำถามที่ว่า *วิถีชีวิตทางปรัชญาสามารถปกป้องระบอบเสรีประชาธิปไตยจากความอ่อนแอในตัวของมันเองได้อย่างไรโดยที่วิถีชีวิตดังกล่าวไม่สูญเสียความเป็นธรรมชาติในฐานะปรัชญา?* หรือก็คือ *ในฐานะนักปรัชญาผู้ยึดมั่นกับวิถีชีวิตทางปรัชญา ลีโอ สเตรียาส์ เสนอทางออกเพื่อแก้ไขความอ่อนแอของระบอบเสรีประชาธิปไตยเมื่อต้องเผชิญหน้ากับภัยจากเสียงข้างมากอย่างไร?*

แต่อะไรคือความอ่อนแอของเสรีประชาธิปไตย? อะไรคือเงื่อนไขที่ทำให้เสรีประชาธิปไตยไม่สามารถเผชิญหน้ากับภัยจากการยึดมั่นในเสียงข้างมาก? (ซึ่งอยู่ภายในตัวระบอบประชาธิปไตยเอง) สำหรับสเตรียาส์แม้โดยผิวเผินแล้วอาจดูมีพิษภัย แต่เขาเข้าใจจริงเสียงข้างมากกลับไม่เคยเป็นภัยต่อระบอบประชาธิปไตย เพราะในสายตาของเขาเสียงข้างมากคือเหยื่อคือตัวอ้างอิงที่ถูกผู้ปกครองแอบอ้างเพื่อการใช้อำนาจของตนซึ่งย่อมจะเป็นไปไม่ได้หากผู้ปกครองไม่สามารถล่อหลอกให้มวลชนเคลิบเคลิ้มจนหลงคล้อยตามไปกับคำพูดปลุกเร้าอารมณ์ของพวกเขา จากสายตาของสเตรียาส์ความอ่อนแอของระบอบประชาธิปไตยเมื่อต้องเผชิญหน้ากับภัยจาก

การยึดมั่นในเสียงข้างมาก จึงไม่ใช่อะไรเลยนอกจากความอ่อนแอที่ระบอบประชาธิปไตยไม่สามารถปกป้องตนเองจากการใช้อารมณ์ความรู้สึกของมวลชน ในแง่นี้ เงื่อนไขที่ให้ความชอบธรรมกับการตัดสินใจทางการเมืองโดยใช้อารมณ์ความรู้สึกจึงเป็นปัญหาที่แท้จริง ปัญหาที่ต้นตอสำคัญคือสภาวะสุญนิยมที่การปฏิเสธความเป็นสากลจากการใช้เหตุผลจะกลับมาให้ความชอบธรรมกับการตัดสินใจทางการเมืองผ่านอารมณ์ความรู้สึกและสำนักแห่งยุคสมัย สุญนิยมที่ตัวมันคือขั้นสูงสุดซึ่งนำพาความตายมาสู่เหตุผลในสภาวะสมัยใหม่จนพร้อมทำลายความชอบธรรมของมนุษย์ในการใช้เหตุผลตัดสินใจทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ระบอบประชาธิปไตย ความเข้มแข็งที่จะป้องกันตนเองจากสภาวะสุญนิยมและการตัดสินใจ (ทางการเมือง) โดยใช้อารมณ์ความรู้สึก สเตร์นจึงกลับไปหาเหตุผลแบบโบราณ เหตุผลซึ่งซ่อนอยู่ในงานเขียนของ Plato เหตุผลซึ่งถึงที่สุดคือปรัชญาการเมือง (โบราณ) และวิถีชีวิตทางปรัชญาแบบ Socrates ที่จะไม่ใช่แค่ระบบคิดที่อยู่เบื้องหลังการดำรงอยู่ของสรรพสิ่งต่างๆ หากแต่คือการแสดงออกของมนุษย์ผู้หลงรักในปัญญาซึ่งจะยืนยันผ่านวัตรปฏิบัติของการถกเถียงวิวาทะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนส่งผลบังคับให้ผู้ปฏิบัติต้องอยู่กับการใช้สติคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างมีเหตุผล การถกเถียงที่นอกจากจะทำให้ผู้ปฏิบัติมองเห็นและตระหนักถึงข้อจำกัดของตนแล้ว ยังช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่จะปกป้องพวกเขาจากการตัดสินใจทางการเมืองโดยใช้อารมณ์ความรู้สึก การถกเถียงที่จะได้รับการรื้อฟื้นผ่านการสร้างพื้นที่ทางการศึกษาให้กับปรัชญาการเมืองที่จะทั้งวิพากษ์ศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ (โดยเฉพาะรัฐศาสตร์พฤติกรรมศาสตร์) และผลงานตนเองเข้ากับการศึกษาแบบเสรีที่ไม่เพียงบ่มเพาะให้ผู้ศึกษากลายเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม มีคุณภาพสามารถใช้เหตุผลได้อย่างหนักแน่น หากแต่ยังสร้างผู้นำที่เข้มแข็งที่พร้อมจะปกป้องระบอบประชาธิปไตยจากภัยคุกคามของระบอบประชาธิปไตยทั้งหมด

เพราะฉะนั้น ถ้าการสอนปรัชญาการเมืองคือทางออกที่สเตร์นใช้ปกป้องระบอบประชาธิปไตยจากภัยของเสียงข้างมาก การสอนปรัชญาการเมืองดังกล่าวก็ย่อมจะต้องเป็นการบ่มเพาะให้ผู้ศึกษากลายเป็นพลเมืองที่มีวุฒิภาวะไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้ปกครองไม่กี่คน ดังที่ Steven Smith นักทฤษฎีการเมืองผู้เป็นดอกผลของการศึกษาปรัชญาการเมืองแบบสเตร์นเคยชี้ให้เห็นว่า ถ้าปัญหาของระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันคือความอ่อนแอที่ตัวมันไม่สามารถปกป้องตนเองจากการใช้เสียงข้างมากที่ไม่เพียงปราศจากเหตุผลแต่ยังหลงไหลในเป้าหมายของตนจนไม่ลืมหูลืมตา ทางออกต่อปัญหาดังกล่าวก็ย่อมจะเป็นอะไรไปไม่ได้นอกจากการสอนปรัชญาการเมืองแบบสเตร์น การสอนที่จะไม่แค่ทำให้พลเมืองมีความยังคิด ตระหนัก

และเข้าใจถึงข้อจำกัด (ในเป้าหมาย) ของตน แต่ยังคงช่วยเสริมสร้างให้ผู้ศึกษามีบุคลิกที่รุ่มรอมชอม พร้อมประนีประนอมกับอุดมการณ์ทางการเมืองต่างๆ ที่สุดขั้ว¹

อันที่จริง หากจะว่าไปแล้วข้อเสนอดังกล่าวของสเตวียัสยังสอดคล้องกับแนวทางคำสอนของนักปรัชญาเสรีนิยมนามอุโฆษอย่าง John Rawls ที่เคยชี้ให้เห็นถึงคุณูปการที่ปรัชญาการเมืองมีต่อระบอบประชาธิปไตยว่า ไม่ใช่อะไรเลยนอกจากการบ่มเพาะให้พลเมืองเข้าใจหลักการของระบอบประชาธิปไตยอย่างถ่องแท้ การเข้าใจซึ่งนอกจากจะกลับมาช่วยให้พวกเขา รู้จักข้อดีข้อเสียในคุณค่า/ค่านิยมของระบอบประชาธิปไตยแล้ว² ยังเป็นก้าวแรกของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันทางการเมืองต่างๆ ภายในระบอบ³ เมื่อต้องเผชิญหน้ากับข้อเรียกร้องทางการเมืองที่มาจากเสียงข้างมากซึ่งเปี่ยมไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกอันปราศจากความหนักแน่นไว้วุฒิภาวะ⁴ ในแง่นี้ การศึกษาปรัชญาการเมือง (ไม่ว่าจะเป็นของสเตวียัสหรือ Rawls) จึงย่อมไม่ต่างไปจากวัคซีนที่สร้างภูมิคุ้มกันให้ระบอบประชาธิปไตยสามารถเผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากเสียงข้างมากที่พร้อมจะกลืนกินระบอบประชาธิปไตยทั้งหมด⁵ และเนื่องจากปรัชญาการเมืองจะให้ความสำคัญกับกลไกของสถาบันต่างๆ ในการเผชิญหน้ากับภัยจากเสียงข้างมาก แนวทางดังกล่าวจึงย่อมสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองของหลายๆ ประเทศในตะวันตกปลายศตวรรษที่แล้วที่สถาบันทางการเมือง (โดยเฉพาะสถาบันตุลาการ) กลับกลายเป็นกลไกที่

¹Steven B. Smith, "WWLSD; or, What would Leo Strauss Do?", in Reading Leo Strauss: Politics, Philosophy, Judaism (Chicago: The University of Chicago Press, 2006), pp. 200-201.

²John Rawls, Lectures on the History of Political Philosophy, Samuel Freeman (Edited) (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007), p. 1.

³Ibid., p. 5.

⁴Ibid., pp. 4-5.

⁵แน่นอน นั่นไม่ได้หมายความว่าสเตวียัสจะเห็นด้วยกับแนวทางของ Rawls ทั้งหมด เพราะในขณะที่ Rawls จะเชื่อมั่นถึงความเข้มแข็งของสถาบันทางการเมืองที่จะกลับมาปกป้องระบอบประชาธิปไตยจากภัยของเสียงข้างมาก (ดู John Rawls, Political Liberalism (New York: Columbia University Press, 1993), pp. 227-240) สเตวียัสเองกลับไม่เคยเชื่อมั่นต่อความเข้มแข็งดังกล่าวแม้แต่น้อย (ดู Thomas L. Pangle, Leo Strauss: An Introduction to His Thought and Intellectual Legacy (Baltimore: The John Hopkins University Press, 2006), pp. 78-81) การให้ความสำคัญกับผู้นำทางการเมืองอย่างเอกบุรุษซึ่งผู้วิจัยได้ชี้ให้เห็นในบทที่หกของวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้คือตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด

พร้อมจะเผชิญหน้ากับการคุกคามจากเสียงข้างมาก ปรัชญาการเมืองทางการเมืองที่เรียกกันว่า “เสรีรัฐธรรมนุญนิยม” (Liberal Constitutionalism) ซึ่งเป็นปรัชญาการเมืองที่ทั้งต่อต้านประชาธิปไตยที่เชื่อในพลังของเสียงข้างมากจนเสียสมดุล⁶ และเชื่อว่าการตัดสินใจทางการเมืองโดยใช้เสียงข้างมากทำให้หัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยเท่ากับการประกันหลักเสรีภาพในการใช้ชีวิตของผู้คน⁷ แต่ถ้ามองการปกป้องระบอบประชาธิปไตยของปรัชญาการเมืองคือสิ่งที่สอดคล้องกับปรัชญาการเมืองเสรีรัฐธรรมนุญนิยม นั้นจะไม่เท่ากับว่าปรัชญาการเมืองกำลังปฏิเสธเสียงของ Demos หรือประชาชนกระนั้นหรือ? นั่นจะไม่ทำให้ประชาชนกลายเป็นเครื่องบูชาัญญาของปรัชญาการเมืองในการปกป้องระบอบประชาธิปไตยกระนั้นหรือ? บางทีระบอบประชาธิปไตยที่ปรัชญาการเมืองมุ่งปกป้องอาจจะไม่ใช่อะไรเลยนอกจาก ประชาธิปไตยที่ปราศจากประชาชน (Democracy without the Demos)

จริงๆ แม้ข้อสังเกตข้างต้นอาจวางอยู่บนรสนิยมทางการเมืองมากกว่าความเข้าใจเชิงทฤษฎีที่มีต่อระบอบประชาธิปไตยอย่างครบถ้วน⁸ แต่อย่างน้อย ข้อสังเกตดังกล่าวก็กลับสะท้อนให้เห็นข้อด้อยในการปกป้องระบอบประชาธิปไตยของเสรีรัฐ ข้อด้อยซึ่งไม่ใช่เรื่องของรสนิยมทางการเมืองที่ดูแคลนสติปัญญาของประชาชน หากแต่คือข้อจำกัดต่อความเข้าใจที่เสรีรัฐมีต่อชีวิตทางการเมืองอันเกิดจากความมุ่งมั่นในการปกป้องวิถีชีวิตทางปรัชญาจนทำให้พวกเขาเพิกเฉยต่อรายละเอียดอันซับซ้อนในโลกทางการเมือง (ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกิจกรรมทางปรัชญา) ข้อจำกัดที่ (ในสายตาของเขา) จะลดทอนรูปแบบและเนื้อหาอันแตกต่างหลายหลายของประชาธิปไตยให้

⁶Peter Mair, “Ruling the Void: The Hollowing of Western Democracy”, *New Left Review*, 42 (November- December 2006), pp. 28-29.

⁷Ibid., pp. 29-30.

⁸เห็นได้จาก ความหมายดั้งเดิมของคำว่า Democracy ในภาษากรีก ซึ่งไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับประชาชนแม้แต่น้อย เพราะเดิมทีคำว่า Demos ซึ่งถูกเข้าใจว่าเป็นรากศัพท์ของคำว่าประชาชนนั้น เอาเข้าจริงกลับหมายถึงสาธารณะ ต่างหาก ในแง่นี้ ความหมายดั้งเดิมของคำว่า Democracy จึงไม่ใช่การปกครองจากประชาชนหรือเสียงข้างมาก หากแต่คือ ความสามารถรวมหมู่ของสาธารณชนในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ (เช่น กฎเกณฑ์) ในพื้นที่สาธารณะ (ดู Josiah Ober, “The Original Meaning of “Democracy”: Capacity to Do Things, not Majority Rule”, *Constellation*, 15 : 1 (2008), p. 7) ในขณะที่คำว่าประชาชนนั้น กลับถูกใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคมโรมัน ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับความหมายดั้งเดิมของ Democracy แต่อย่างใด ดูกำเนิดของคำว่าประชาชนเพิ่มเติมได้ใน Magaret Canovan, *The People* (Cambridge: Polity Press, 2005), pp. 11-12.

กลายเป็นเพียงระบอบการเมืองที่เรียบง่ายปราศจากความลุ่มลึก ดังข้อวิจารณ์ของนักปรัชญาฝรั่งเศสคนสำคัญอย่าง Claud Lefort ที่ชี้ให้เห็นว่า แม้ปรัชญาคำสอนของสเตร้าส์จะมีเป้าหมายในการปกป้องระบอบประชาธิปไตย แต่ประชาธิปไตยดังกล่าวก็กลับเป็นเพียงรูปแบบทางสถาบัน อันต้นเงินที่ไม่มีอะไรสำคัญมากไปกว่าการเคารพอิสรภาพในการใช้ชีวิต ขณะที่รากฐานอื่นๆ ของประชาธิปไตย (อาทิ หลักจริยศาสตร์ของการเคารพความแตกต่างหลากหลายในพื้นที่สาธารณะ) กลับเป็นสิ่งที่ถูกเขามองข้ามไปอย่างสิ้นเชิง⁹

ด้วยเหตุนี้ บางทีการปกป้องระบอบประชาธิปไตยของสเตร้าส์ที่หัวใจสำคัญคือการศึกษารัฐธรรมนูญการเมือง จึงอาจเป็นเพียงแนวทางในอุดมคติที่ไม่สามารถทำให้เป็นจริงขึ้นมาได้ เพราะการศึกษาปรัชญาการเมืองแบบสเตร้าส์คือ การศึกษาที่ต้องลงทุนซึ่งไม่ใช่แค่ความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้ศึกษา หากแต่ยังหมายถึงเวลาที่อาจสูญเสียไปอย่างเปล่าประโยชน์ (ถ้าเทียบกับการศึกษาวิชาอื่นๆ) ยิ่งกว่านั้น เพราะโลกของการศึกษาในปัจจุบันคือโลกของการผลิต ที่มุ่งสร้างสินค้าเพื่อป้อนเข้าตลาดแรงงานที่มนุษย์จะถูกลดทอนให้กลายเป็นเพียงเครื่องจักรที่มีชีวิต¹⁰ การศึกษารัฐธรรมนูญการเมืองแบบสเตร้าส์จึงย่อมเป็นส่วนเกินของการศึกษาในปัจจุบันที่ไม่ก่อให้เกิดกำไรหรือผลผลิตที่จับต้องได้จนย่อมจะถูกเมินเฉยจากทั้งนักศึกษาและผู้บริหารสถาบันการศึกษา ส่วนเกินที่จะไม่ใช่อะไรเลยนอกจากการยืนยันว่าเป้าหมายของสเตร้าส์อย่างการปกป้องระบอบประชาธิปไตยจากภัยของเสียงข้างมาก คือความเพ้อฝันที่ไม่เคยเข้าใจความเป็นจริงที่รองรับตัวมันเองแม้แต่น้อย

แต่เพราะปรัชญาคือการถกเถียงวิวาทะที่คงจะเกิดขึ้นไม่ได้หากปราศจากปัญหาที่นำไปสู่การตั้งคำถามซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในแง่นี้ แม้การปกป้องระบอบประชาธิปไตยของสเตร้าส์อาจตั้งอยู่บนความเพ้อฝัน แต่ความเพ้อฝันดังกล่าวก็คงจะเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งคำถาม (ใหม่) ที่เนื้อหาย่อมวนเวียนอยู่กับ *โลกสมัยใหม่และความเป็นไป(ไม่)ได้ของการศึกษารัฐธรรมนูญการเมืองแบบสเตร้าส์* ซึ่งจะกลับมาทำให้การถกเถียงสนทนาเป็นไปได้อย่างน้อยย่อมกลับมาสร้างชีวิต (ใหม่) ให้กับกิจกรรมทางปรัชญา ต่อไป...

⁹Claud Lefort, "Three Notes on Leo Strauss", in *Writing: The Political Test*, David Ames Curtis (Translated) (Durham: Duke University Press, 2000), pp. 198-200.

¹⁰ดู อรรถฎญา ศิริผล, "ข้อจำกัดของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (TQF): บทสะท้อนจากสาขาวิชามนุษย์ศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิจิตรศิลป์", *วิภาษ*, 3 : 8 (1 กุมภาพันธ์-15 มีนาคม 2553), น. 7.